

¹⁰⁾ *Oudheidkundige Ontdekking aangaande den Tempel der Dea Sandraudiga te Zundert in Noord-Brabant* door P. Cuypers te Ginneken. Medegedeeld door L.J.F. Janssen. Nijhoff's Bijdragen, deel IV, 1844.

In de titel wordt ten onrechte Zundert genoemd als vindplaats; de Tiggeltakker, waar de vondsten zijn gedaan, ligt onder Rijsbergen. Dr. L.J.F. Janssen was conservator van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden.

¹¹⁾ J.E. Bogaers, *In Memoriam de Romeinse Wachtoren te Veldhoven*. Brabants Heem 20, 1968, pp. 162-163.

¹²⁾ W.A. van Es, *De Romeinen in Nederland*, Bussum 1972, p. 94.

¹³⁾ Ook Cuypers vond op Tiggelt talrijke voorwerpen van ijzer. Op.cit., (noot 8) p. 3 en p. 8.

¹⁴⁾ C.J.C. Reuvs, Leemans C. en Janssen L.J.F., *Alphabetische Naamlijst . . .*, Leiden, 1845, p. 2.

Voor verdere informatie over deze verdwaalde vondst, zie: J.H. Verhagen, *Prehistorie en Vroegste Geschiedenis van West-Brabant* (in voorbereiding).

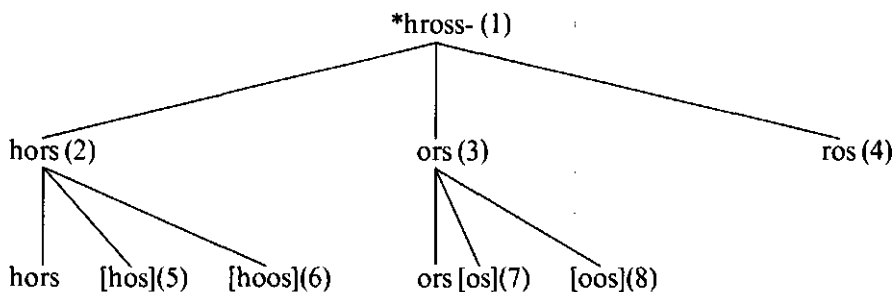
EEN (H)ORS IN NOOD?

DRS. P.H. VOS

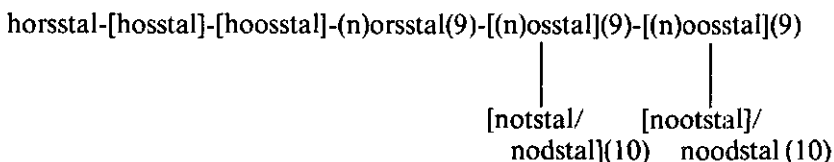
Bij het samenstellen van het lemma (woordenboekartikel) „HOEFSTAL” (het uit balken bestaande bouwsel dat meestal voor de smidse is opgesteld, waarbinnen het paard wordt vastgezet als de hoefsmid het beslaat) in de vaktaal van de smid in een aflevering over „metaalbewerking en -verwerking” van het *Woordenboek van de Brabantse Dialecten*, viel mij plotseling iets merkwaardigs op. Naast vele andere en soms ook wel interessante woordtypen (*hoefstal*, *hoefstalletje*, *peerdestal*, *smidstal*, *stal*, *stalletje*, *hoefkot*, *hoefslag*, *hoefbeslag*, *hoefsmis*, *smis*, *paardebox*, *manege*, *gareel*, *travalje* en *travaljetje*) vielen mij het type *noodstal* en enkele eigenaardige varianten op die door sommigen (WNT, Hoeufft, Renders) naar mijn mening, ten onrechte worden herleid tot het type *noodstal*, maar naar ik hierna hoop te kunnen bewijzen, thuishoren onder de typen *horsstal*, *orsestal* en *orsstal* (zie het WNT bij „HORS”, „ORS” met als nevenvorm „os” en „ROS”).

Het WNT zegt bij „ROS” (I): „znw. onz. Mnl. *ros*, dat veel zeldzamer is dan het gewone *ors*; door KIL. wordt *ros* „Ger. Sax. Sicamb.” genoemd. Volgens Franck-v. Wijk is *ros* „een onder du. invloed verbreide, maar wellicht van ouds dial. ndl. vorm naast mnl. *ors* (hors)”. Op het laatste wijst b.v. het reeds in de Middeleeuwen in N.-Nederl. tongvallen gewone *rosmolen* tegenover het zeldzamer voorkomende *orsmolen*. Mnl. *ors* (*hors*) is evenals mnd. *ors*, mhd. *ors*, owfri. *hors*, ags. *hors*, eng. *horse* een door letterkeer ontstane vorm naast os. *hros*, ohd. (*h*)*ros*, mhd. *ros*, nhd. *ross*, on. *hross*. De vorm *hross uit germ. **hrussa-* is de oorspronkelijke; (. . .)”. Als betekenis wordt gegeven: 1. „paard in 't algemeen”, 2. „een schoon en edel, fier en moedig paard”, vooral bij dichters.

Om het verhaal niet te lang en te ingewikkeld te maken geef ik u nu mijn theorie in het volgende schema; daarna plaats ik de door mij aangetroffen feiten als bewijs in het schema op de volgende bladzijde.

Theoretisch zou men dan in combinatie met -stal kunnen krijgen:

Verder is natuurlijk ook een iets anders gekleurde klinker of tweeklank mogelijk (ò, ó, óó, ôô, oô, ao, oeə, ou, owə).

Ook kan er tussen het eerste en het tweede lid van de samenstelling een „[ ]” staan (b.v. type *orsestal*).

De cijfers bij de diverse vormen betekenen het volgende:

- 1 = Veronderstelde oervorm.
- 2 = Door metathesis (omzetting van klanken).
- 3 = Door metathesis en h-afval.
- 4 = Door h-afval.
- 5 = Door r-uitval.
- 6 = Door rekking voor r, waarna r-uitval.
- 7 = Door r-uitval.
- 8 = Door rekking voor r, waarna r-uitval.
- 9 = Door metanalyse („verkeerde” ontleding van een woord) kunnen de vormen beginnend met „n” ontstaan. Bij het uitspreken van reeksen woorden worden woorden als het ware aaneengeregen en later verkeerd gescheiden, vooral als men het (verouderde) woord niet meer als zodanig herkent: *d'norsstal* wordt dan verkeerd ontleed als [*de norsstal*], *d'nosstal* als [*de nosstal*] en *d'noosstal* als [*de noosstal*].
- 10 = Het zou theoretisch zelfs mogelijk zijn dat in sommige gevallen varianten als [*notstal*] of [*nootstal*] niet moeten worden herleid tot het woordtype *noodstal* (wat ook zeer wel mogelijk is), maar tot het woordtype *orstal*.

Om deze herleiding tot *orstal* te verklaren zijn er drie mogelijkheden of combinaties van mogelijkheden mogelijk (al lijkt dit misschien wat gezocht):

- a. metathesis.
- b. contaminatie: Het door elkaar halen van eigen varianten van het

woordtype *orsstal* met (varianten van) het type *noodstal* uit de omgevende dialecten of de standaardtaal (b.v. uit vakliteratuur).

- c. hypercorrectie: Ten onrechte de eigen (niet meer herkende) varianten van het type *orsstal* ombuigen in de richting van (varianten van) het type *noodstal*.

Overigens kunnen bepaalde (of misschien wel alle) varianten die wij aantreffen in het materiaal en die lijken op het type *noodstal* daar ook inderdaad rechtstreeks toe herleid worden.

In het hierna volgende schema wordt het materiaal voor de woordtypen *horsstal*, *ordestal*, *orsstal* en *noodstal* of *orsstal*(?) systematisch gepresenteerd; het is afkomstig uit schriftelijke enquêtes (N33,6; N33,374; DC43,15; SGV) en monografisch materiaal (Hoeufft voor K160; Jacob voor L110, Brabantius voor L157, Renders voor L227, de betekenis van de codenummers en de afkortingen kan men onder dit artikel lezen). Voor de andere woordtypen van het lemma waren er overigens nog vier andere enquêtevragen en monografisch materiaal.

Hier volgt het schema; achter de getallen 1-8 staan de verschillen in „klankkleur”.

De varianten zijn omgespeld volgens het spellingsysteem van het WBD. (Zie schema op de volgende bladzijde).

N.B. Veel van de plaatsen in het schema kennen meer woordtypen: *hoefstal* in: K141, 173a, 177b, 188, L102, 104, 148, 151, 155, 156, 157, 159b, 178, 178a, 185, 189, 205, 206, 207, 236, 244, 257, 261, 285, 0160a; *peerdestal* in: L186; *paardebox* in: L144; *hoefbeslag* in: L148; *hoefslag* in: L152; *travalje* in: K141 en 0160a.

Men ziet dat het theoretische schema behoorlijk gevuld wordt zodat hieraan de nodige bewijskracht ontleend kan worden.

Natuurlijk zijn er enkele beperkingen aan dit bescheiden onderzoekje:

- Niet het hele Nederlandstalige gebied is onderzocht (alleen het gebied van het WBD; het probleem is echter voor een groot deel binnen dit gebied op te lossen).
- De geschiedenis van het woordtype *noodstal* is niet speciaal onderzocht. Men zou daar een goed beeld van moeten hebben om een sluitende bewijsvoering te kunnen voeren.

Het WNT zegt bij „noodstal” (zie onder „NOOD”, bij de samenstellingen): „*Noodstal*, in de volkstaal ook *noostal* en *oostal* (b.v. bij HOEUFFT, *Bred. T.* 412), meest bekend als naam voor het gestel waarbinnen paarden worden beslagen; vanouds (zie b.v. PLANT.) met *hoefstal* gelijkgesteld. Bij KIL. wordt *oestal* als „vet. Sicamb.” vermeld, en *noodstal* geeft hij als „Germ. Sax. Sicamb. Fris.”; *hoefstal* schijnt voor hem het gewone te zijn, als vertaling geeft hij *statumen*, vulgo *angaria*. Verg. mhd. *nôtstal*, „gewaltsam enge umschränkung”.

Type Horsstal	Type Orsestal	Type Orstal		Type <i>Noodstal?</i> of <i>Orstal?</i>	
		zonder metanalyse	met metanalyse	metathesis? via: contaminatie? hypercorrectie?	
1		[orstal] L158	[norstal] L158		
2	[hostal/(h)ostal] L104, L148 L155	[oss stal] L110 (Jacob)	[ostal] K197a, L112, L144, L151, L158, L158a, L159b, L183, L184, L186, L261	[nostal] L154, L155, L158	[notstal] L102, L104, L158, L161, L185, L187, L190, L212, L212a
3		[òstal] L236	[nòstal] L156, L160, L189, L244	[nòtstal] L153	
4		[óstal] L226 (Renders)	[nóstal] L226 (Renders)		
5	[(h)oostal] K177b, K188	[oostal] L157/ oòstal] L157 (Bra- bantius)	[noostal] K160 (Hoeufft) L205, L206	[noodstal]: K160 (Hoeufft) L178a, L285, 0160a [nóotstal]: L152, L207 [nôotstal]: K173a, L185 [nôôtstal]: K141	
6		[aostal] L154, L244	[naostal] L205, L206		
7		[oeəstal] L237			
8	[houstal] L257	[owəstal] L208		[noutstal] L178	

|| Inder peerden noetstal, P. THABORITA, in VISSER en AMERSF., *Arch. v. Vad. Gesch.*, 1, 50. De paarden, die in haastig opgeslagen noodstallen zich reeds vergasten mochten aan het versche gras, V. LENNEP, *Rom.* 5, 293.

– In de volgende plaatsen misschien toegepast op een *kraambed*. || Maer krijg-je Bely in den Arm, De meeste part is Dreck en Darm; Ia, naeulijcks

zijn de Tepels droog, Van 't laest-berijmde Kinder-Zoog, En d'Ooghjes sien noch van't getraen, Als soudse naer de Nood-stal gaen, BAARDT, *Deugdensp.* 334. Dan is de Nood-stal niet te net; De Stooffies niet van pas geset; Dan houtmen 't Laken niet te deeg enz., 364 (*vrouwen komen van een kraambezoek*).

– In de volgende, thans onbekende zegswijze, die duidelijk herinnert aan de oorspronkelijke beteekenis. ||Als of yemant ghestelt ware inden noodstal van een onnoosel mensche, veele menschen te nut levende, inden doot te brenghen, soo hy waarheyt sprake, COORNHERT 1, 308a. Nu willen sy hem (t.w. *den geest Gods*) inden noot-stal haers eygen goetdunckens geweldelick dwingen, MARNIX, *Geschr.* 2, 32. Dat de Vorst van Saxen zich entlijk in noodstal gezien heeft, om met den Sweed t'overkomen, HOOFT, Br. 2, 207 (a°. 1631). Waarover zyn' Doorluchtigheid zich in noodstal vond, om 't recht des Lands met de waapenen te verantwoorden, HOOFT, N.H. 195.”

Uiteraard blijkt uit het voorafgaande dat wij het niet eens zijn met de herleiding door het WNT en Hoeufft van varianten als [*noostal*], [*oostal*] en [*oestal*] tot het woordtype *noodstal*.

Jacobs zegt i.v.m. de variant [*ossəstal*]: „Hoefstal, nosstal, noodstal”.

Renders denkt bij [*(n)óstal*] dat deze variant hoort bij het type *hoefstal*, in de volgende redenering: *Den hoofstal* > [*den óstal*] > [*nóstal*]; de laatste vorm wordt dan volgens hem opgevat als *noodstal*.

Het is de verdienste van Renders dat hij loskomt van het idee dat *noodstal* het woordtype zou zijn en dat hij in zijn verklaring denkt aan metanalyse en contaminatie.

Ook Brabantius denkt bij de variant [*oôstal*] wellicht ook aan het woordtype *hoefstal*.

Vromans tekent in zijn artikel (op p. 198) de kaart „paard” met materiaal voor heel Nederland uit 1979 dat heel weinig schijnt af te wijken van materiaal uit 1879 en onderscheidt naast de varianten en woordtypen *paard*, *peerd*, [*pèerd*] [*peed*] [*perd*], [*hynder*], [*hyngjer*] en [*hynsder*] ook éénmaal de variant [*hos*] op Terschelling.

Duidelijk is dat woordtypen als *hors* en *ors* nog slechts zeer zeldzaam zijn en nog alleen zijn blijven bestaan in geïsoleerde en/of excentrisch gelegen gebieden en in bepaalde samenstellingen; relicten van (soms onbegrepen) woorden vindt men vaak nog terug in samenstellingen. Vgl. bijvoorbeeld met woordtypen als *rosmolen* en *rosdoek*.

In WBD dl. I, afl. 4 treft men in het lemma „LOMP PAARD” (p. 599-600) onder het woordtype *lompe os* de variant [*loempən os*] uit I 268 aan. In onze redenering hiervóór zou het type wellicht ook kunnen luiden *lomp ors*, ware

het niet dat de verbuiging van het bijv. nw. ons anders doet denken [*ors* is onzijdig!]: er staat [*loempən* –], tenzij de zegsman die dit [*os*] niet meer herkent als een relict van *ors* denkt aan *os* (gesneden stier), een geval van contaminatie dus.

Het verspreidingsgebied van de woordtypen *hors*, *ors* en *ros* is vroeger veel groter geweest. Ze zijn echter in het gebied van het WBD bijna helemaal verdrongen door het type *paard* (zie WBD dl. I, afl. 4, p. 534, lemma „PAARD”).

Aan het in het gebied van het WBD en in het hele Nederlandstalige gebied zeldzame type *ros* besteden wij in dit artikel weinig aandacht.

Wij treffen het type *ros* aan in WBD dl. I, afl. 4, p. 536, in het niet verder toegelichte lemma „ROS” (met materiaal uit NE en N8, 20; de laatste vraag informeerde naar andere benamingen dan *paard*).

Typen als *ros* en dergelijke (*rossard*, *krekel ros*, *vieze ros*) treffen we ook aan in de lemmata „OUD VERSLETEN PAARD” (zie kaart; p. 550-553 van WBD dl. I, afl. 4), „BOOSAARDIG PAARD” (p. 602 van WBD dl. I, afl. 4) en zelfs in het lemma „KWAADAARDIG SCHAAP” (p. 910 van WBD dl. I, afl. 6). Dit „ROS” (II) is volgens het WNT echter afkomstig uit het fr. *rosse* (betekenis: 1. slecht of oud, afgeleefd paard, 2. slecht persoon).

Typen als *ros* en dergelijke (*rosschimmel*, *rospaard*) komen ook voor in de lemmata „SCHIMMEL” (p. 585-588 van WBD dl. I, afl. 4) en „VOS-PAARD” (p. 588 van WBD dl. I, afl. 4) maar dit type heeft niets met ons *ros* te maken; het geeft n.l. de kleur van het dier aan.

Verder zijn er natuurlijk de samenstellingen met *ros-* (*rosbellen*, *rosdoek*, *roskam*, *paarderoskam*, *roskammen*, *rosmolen* en *rosspaan* (zie register van WBD dl. I, afl. 6). Misschien hangen de typen *roskam* e.d. wel niet samen met „ROS” (I), maar met het werkwoord *rossen* (zie register: *rossen*, *afrossen*).

Tenslotte merken wij op dat de typen *horsstal*, *ordestal* en *orsstal* niet uit de toon vallen bij de andere typen in het lemma „HOEFSTAL”, gezien het type *peerdestal* dat ook voorkomt.

Ik hoop Harrie Beex, in deze tijd met acties als die van „lekker dier”, te hebben verblijd met de redding van dit edele dier uit zijn *nood*behuizing.

Lijst van gebruikte codenummers:

- I 268 (Puurs).
K 141 (Waalwijk), 160 (Breda), 173a (Kruisland), 177b (Sprundel), 188 (Nispen), 197a (Esbeek).
L 102 (Ravenstein), 104 (Herpen), 110 (Grave), 112 (Linden), 144 (Rosmalen), 148 (Den Dungen), 151 (Nistelrode), 152 (Uden), 153 (Reek), 154 (Escharen), 155 (Gassel), 156 (Beers), 157 (Zeeland), 158 (Mill), 158a (St.-Hubert), 159b (St.-Agatha), 160 (Haps), 161 (Oeffelt), 178 (Heeswijk), 178a (Dinther), 183 (Boekel), 184 (Wanrooy), 185 (St.-Anthonis), 186 (Oploo), 187 (Boxmeer), 189 (Vortum), 190 (Vierlingsbeek), 205 (Aarle), 206 (Rixtel), 207 (Gemert), 208 (Bakel), 212 (Maashees), 212a (Holthees), 226 (Woensel), 236 (Stiphout), 237 (Helmond), 244 (Deurne), 257 (Waalre), 261 (Heeze), 285 (Budel).
O 160a (Eizeringen).

Afkortingen voor genoemde enquêtes:

- N De enquêtes van de Nijmeegse Centrale voor Dialect en Naamkunde (NCDN) ten behoeve van het Woordenboek van de Brabantse Dialecten (WBD).
N8, 20 betekent: Nijmeegse vragenlijst nr. 8, vraag 20.
Genoemd werden verder: N33, 6 en N33, 374.
- DC De enquêtes van de Dialectencommissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschap. De ingevulde vragenlijsten berusten op het P.J. Meertens-Instituut voor dialectologie etc. te Amsterdam.
- SGV De enquête van Schrijnen, Van Ginneken en Verbeeten (1914); de ingevulde lijsten bevinden zich op de NCDN.
- NE De enquêtes van Van Ginneken in *De Nieuwe Eeuw*, de nummers van 16 okt. 1924, 13 nov. 1924, 18 dec. 1924 en 12 maart 1925.

Afkortingen voor gepubliceerde en ongepubliceerde bronnen voor het WBD:

Brabantius

H. van der Brand, *Woordenlijst der Noord-Brabantsche Volkstaal*.

in: *Onze Volkstaal* 1 (1882), p. 193-238.

De gegevens gelden voor Zeeland (L157).

Bred. T.

Zie Hoeufft.

Hoeufft

J. Hoeufft, *Proeve van Bredaasch taaleigen*, met een aanhangsel, Breda 1836-1838.

Jacob

W.G.J.A. Jacob, *Het dialect van Grave*, dissertatie Utrecht 1937, 's-Hertogenbosch 1937.

Renders

Handschrift Renders L226. W. Renders, aantekeningen over het dialect van Woensel bij Eindhoven, op fiches; eigendom van drs. J. Renders die onlangs overleden is en wiens zeer waardevolle erfenis aan dialectmateriaal via drs. W.H.A. Renders uit Eindhoven aan de NCDN werd geschonken.

Het materiaal van W. Renders dateert uit het begin van de eeuw.

Afkorting voor artikel:

Vromans

Sjef Vromans, *Een jubilerend oud maar schoon paard*, in: Marinel Gerritsen (Red.), *Taalverandering in Nederlandse Dialecten. Honderd jaar Dialektvragenlijsten 1879-1979*. Muiderberg 1979, p. 192-198.

Afkortingen voor woordenboeken:

Franck-v. Wijk

dr. N. v. Wijk, *Franck's Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal*, 's-Gravenhage 1912-1949.

Kil.

Kilianus, C., (C. van Kiel), *Etymologicum Teutonicae Linguae sive Dictionarium Teutonico-Latinum*, Uitg. door G. van Hasselt, Utrecht 1777 (herdruk van de uitgave van 1599).

Plant.

(Plantyn, C.), *Thesaurus Theutonicae Linguae*. Schat der Nederduytscher spraken. Antw. 1573.

WBD deel I

Hiervan verschenen tot nu toe de volgende afleveringen:

1. dr. A. Weijnen en dr. J. van Bakel, *Voorlopige inleiding op het Woordenboek van de Brabantse Dialecten*, Assen, 1967.
2. dr. A. Weijnen, dr. J. van Bakel, *Woordenboek van de Brabantse Dialecten (WBD), afl. 1* (behuizing en landerijen), Assen, 1967.
3. dr. A. Weijnen, dr. J. van Bakel, *WBD, afl. 2* (behuizing en landerijen + register), Assen 1969.
4. drs. J. Vromans, dr. A. Weijnen, drs. J.B. Berns, *WBD, afl. 3* (verteelt algemeen en rundvee), Assen, 1976.
5. drs. J. Vromans, dr. A. Weijnen, drs. J.B. Berns, drs. H. Cromptvoets, *WBD, afl. 4* (het paard), Assen 1977.
6. drs. J. Vromans, drs. H. Cromptvoets, dr. A. Weijnen, drs. J.B. Berns, *WBD, afl. 5* (paardetuig), Assen 1979.
7. drs. H. Cromptvoets, dr. A. Weijnen, drs. C. Frissen, drs. J. Vromans, drs. J.B. Berns, *WBD, afl. 6* (kleinvee, pluimvee en produkten van het vee + register op afl. 3, 4, 5 en 6), Assen 1980.

Persklaar is:

8. drs. H. Cromptvoets e.a., *WBD, afl. 7* (ploeg, ploegen, bemesten, eggen, spitten, etc.), Assen.

WBD deel II

Hiervan verscheen de volgende aflevering:

1. drs. P.H. Vos, drs. W.A.M.M. Janssen Steenberg, dr. A. Weijnen, *WBD, dl. II, afl. 1* (huisslachter en bakker + register), Assen 1979.

Persklaar zijn:

2. drs. P.H. Vos, dr. A.A. Weijnen, *WBD dl. II, afl. 2* (brouwer en molenaar), Assen (1983 vermoedelijk).
3. drs. P.H. Vos, *WBD dl. II, afl. 3* (leerlooiër, schoenmaker, zadelmaker), Assen.

WNT

Woordenboek der Nederlandsche Taal, meer delen vanaf 1882 (eerste deel; Inleiding 1864).

Afkortingen voor de literaire bronnen van het WNT (citatens):

Baardt, Deugden sp.

Baardt, P., *Deugden-Spoor; in de Ondeughden des werelts aff-gebeeld*, Leeuwarden, by Hans Willems Coopman 1645.

Coornhert

Coornhert, D.Vz., *Wercken*, 3 dln., Amsterdam 1630.

Aangehaald als „Coornhert” 1-3.

Hoofst, Br.

Hoofst, P. Cz., *Brieven*, Nieuwe, vermeerderde, en naar den oorspronkelyken text herziene uitgave; met toelichting, aantt. en bijlagen (door J. Van Vloten), 4 dln. Leiden 1855-1857.

Hoofst, N.H.

Hoofst, P. Cz., *Nederlandsche Historien*, 4de dr. 2 dln., Amsterdam en Leiden 1703. v. *Lennepe, Rom.*

Lennepe, J. van-, *Romantische Werken*, 2de dr. 14 dln. Rotterdam 1860. – *Romantische Werken*, deel 20-23, 's-Gravenhage, Leiden, Arnhem 1868-1872.

Marnix, Geschr.

Marnix, Ph. van- van St. Aldegonde, *Godsdienstige en kerkelijke Geschriften*, 3 dln. en „*Verscheidenheden*”, 's-Gravenhage 1871-1891.

Afkorting in woordenboeken:

a. talen en dialecten:

du.	= duits	n.-nederl.	= noord-nederland(s)
eng.	= engels	ohd.	= oudhoogduits
fr.	= frans	on.	= oudnoors
fri.	= fries	os.	= oudsaksisch
fris. (bij Kil.)	= frisiis; zie fr.	owfri.	= oudwestfries
ger. (bij Kil.)	= germanis; zie germ.	saks.	= saksisch
germ.	= germaans	sax. (bij Kil.)	= zie saks.
mhd.	= middelhoogduits	sicamb. (bij Kil.)	= sicambris (Gelder, Kleef, Gulik).
mond.	= middelnederduits		
mnf.	= middelnederlands		
ndl.	= nederlands		
nhd.	= nieuwhoogduits		

b. andere afkortingen:

dial.	= dialect, dialectisch
onz.	= onzijdig
vet.	= vetus (oud)
znw.	= zelfstandig naamwoord
bijv. nw.	= bijvoeglijk naamwoord